

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МЕТАЛУРГІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ

DETERMINATION OF THE EFFECTIVENESS OF THE USE OF RESOURCE POTENTIAL METALLURGICAL ENTERPRISES

УДК 005.932

<https://doi.org/10.32843/infrastruct48-34>**Семенова Т.В.**

к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва

Національна металургійна академія України

Балаш Д.Р.

магістр

Національна металургійна академія України

Semenova Tetyana

National Metallurgical Academy of Ukraine

Balash Dmytro

National Metallurgical Academy of Ukraine

Стаття присвячена актуальним питанням оцінювання ефективності використання ресурсного потенціалу металургійних підприємств. Висвітлено поняття ресурсного потенціалу. Наведено та охарактеризовано основні методичні підходи до оцінювання ресурсного потенціалу підприємства. Запропоновано оцінювання ефективності використання ресурсного потенціалу здійснювати за методом балів, який передбачає визначення місця підприємств-конкурентів за кожним ключовим індикатором конкурентоспроможності потенціалу шляхом ранжування досягнутих значень показників. Удосконалено методику визначення ресурсного потенціалу з урахуванням галузевих особливостей металургії. Для характеристики окремих складових частин ресурсного потенціалу підприємств пропонується використовувати такі функціональні блоки, як маркетинг, виробництво, фінанси, кадри. Оцінено ресурсний потенціал найбільших металургійних підприємств України за запропонованою методикою.

Ключові слова: ресурсний потенціал, ресурси, методи оцінювання, метод рангів, інтегральний показник, ефективність.

Стаття посвящена актуальным вопросам оценивания эффективности использования ресурсного потенциала металлургических предприятий. Освещено понятие ресурсного потенциала. Приведены и охарактеризованы основные методические подходы к оценке ресурсного потенциала предприятия. Предложено оценивание эффективности использования ресурсного потенциала осуществлять по методу баллов, предусматривающего определение мест предприятий-конкурентов по каждому ключевому индикатору конкурентоспособности потенциала путем ранжирования достигнутых значений показателей. Усовершенствована методика определения ресурсного потенциала с учетом отраслевых особенностей металлургии. Для характеристики отдельных составляющих ресурсного потенциала предприятий предлагается использовать такие функциональные блоки, как маркетинг, производство, финансы, кадры. Оценен ресурсный потенциал крупнейших металлургических предприятий Украины по предложенной методике.

Ключевые слова: ресурсный потенциал, ресурсы, методы оценивания, метод рангов, интегральный показатель, эффективность.

The article is devoted to topical issues of assessing the efficiency of using the resource potential of metallurgical enterprises. The concept of resource potential was revealed. The main methodological approaches to assessing the resource potential of an enterprise were presented and characterized. It is proposed to evaluate the efficiency of using the resource potential using the method of points. The scoring method involves comparing the object of assessment with a group of competing enterprises and allows you to determine its place in the competition, leading factors of success, as well as those whose results are worse than competitors'. The method allows determining the places of competing enterprises for each key indicator of the competitiveness of potential by ranking the achieved values of indicators. The ranking is carried out according to the same rules for all assessment indicators. The total sum of the ranks for all key indicators makes it possible to determine the enterprise – the leader of the studied group, the level of competitiveness of which is the highest according to the criterion of minimum (maximum) ranks, and outsiders of the group who took the last places in terms of competitiveness. The methodology for determining the resource potential has been improved taking into account the industry characteristics of metallurgy. The following functional blocks are proposed to be used to characterize the individual components of the resource potential of enterprises: marketing, production, finance, personnel. The degree of influence of certain functional blocks on the level of resource potential was determined based on the results of expert assessments. The following estimated indicators were selected by blocks: the ratio of commodity units, the inventory turnover ratio, the growth rate of proceeds from sales, the profitability of sales, the return on equity, the autonomy ratio, labor productivity and the staff constancy ratio. The maximum number of points for each estimated relative indicator is 10. The resource potential of the largest metallurgical enterprises of Ukraine was assessed according to the proposed method.

Key words: resource potential, resources, assessment methods, scoring method, integral indicator, efficiency.

Постановка проблеми. Сучасний ринок металургійної продукції характеризується нестабільністю попиту та пропозиції, цін на ресурси та готову продукцію, змінами в конкурентному середовищі та іншими макро- й мікроекономічними факторами. В таких мінливих умовах одними з першочергових завдань керівництва металургійних підприємств стають формування та оцінювання поточних та перспективних можливостей підприємства, тобто його потенціалу. Підвищення ресурсного потенціалу сприятиме покращенню ефективності функціонування підприємства та зміцненню його конкурентної позиції на ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми досліджень щодо визначення та оцінювання ресурсного потенціалу висвітлили у своїх

наукових працях вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема Л.І. Абалкін, О.І. Анчішкін, С.А. Броненкова, М.А. Комаров, Н.С. Краснокутська, О.С. Максимова, Н.М. Міщенко, І.М. Мягих, І.М. Рєпіна, В.А. Свободін, О.С. Федонін, А.Г. Фонов.

Аналіз публікацій з проблеми формування й оцінювання ресурсного потенціалу виявляє її недостатнє теоретичне обґрунтування на рівні підприємства. В економічній літературі недостатньо уваги приділено ефективності використання ресурсного потенціалу. Це негативно вплинуло на формування методології та методики його використання на металургійних підприємствах, тому постає об'єктивна необхідність пошуку нових підходів до забезпечення ефективного використання ресурсного потенціалу підприємств, що потребує

з'ясування низки питань щодо економічної сутності, властивостей, структури ресурсного потенціалу, а також стратегії його використання.

Постановка завдання. Метою дослідження є вдосконалення методики оцінювання ресурсного потенціалу з урахуванням особливостей діяльності металургійних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ресурсний потенціал підприємства – це сукупність ресурсів, що є в розпорядженні підприємства, а також спроможність працівників і менеджерів використовувати ресурси задля виробництва товарів (послуг) та отримання максимального прибутку. Він характеризує не весь запас конкретного ресурсу, а ту його частину, яка залучена у виробництво з урахуванням економічної доцільності та досягнень науково-технічного прогресу й включає не тільки сформовану систему ресурсів, але й нові альтернативні ресурси та їхні джерела [1]. Отже, для забезпечення стабільності діяльності підприємства необхідно оцінити ефективність управління ресурсним потенціалом. Врахування такої оцінки дасть змогу ефективно впливати на поточний стан та розвиток підприємства, встановлювати напрями змін, їх кількісні та якісні параметри, виявляти більш вагомі фактори зростання та розвитку, складати прогнози й плани подальшого вдосконалення процесів відтворення, використання ресурсного потенціалу та управління ним [2].

Для оцінювання конкурентоспроможності ресурсного потенціалу ми пропонуємо один з поширених матричних методів, а саме метод балів. Цей метод передбачає порівняння об'єкта оцінювання з групою основних підприємств-конкурентів та дає змогу визначити його місце в конкурентній боротьбі, ключові чинники успіху, а також такі, результати за якими гірші, ніж у конкурентів.

Метод балів визначає місця підприємств-конкурентів за кожним ключовим індикатором конкурентоспроможності потенціалу шляхом ранжування досягнутих значень показників. Ранжування здійснюється за правилами, однаковиими для всіх оціночних індикаторів. Максимальний бал призначається індикаторам за тими позиціями, значення яких найкращі, або, навпаки, найкраще значення індикатора отримує мінімальний бал.

Загальна сума балів за всіма ключовими індикаторами дає змогу визначити підприємство-лідера досліджуваної групи, рівень конкурентоспроможності якого є найвищим за критерієм мінімуму (максимуму) балів, та аутсайдерів групи, які посіли останні місця за рівнем конкурентоспроможності [3].

Цей метод є досить простим і не вимагає застосування спеціального математичного апарату. Індикаторами конкурентоспроможності можуть бути як кількісні, так і якісні показники, порівняння яких відбувається за абсолютними значеннями.

Водночас метод балів усереднює ступінь впливу кожного з ключових індикаторів на рівень конкурентоспроможності, не дає змоги оцінити ступінь відставання підприємства від його основного конкурента.

Метод балів включає такі етапи [3]:

1) Формування матриці вихідних оціночних показників, до складу якої входять m ключових показників конкурентоспроможності для n об'єктів. Кожен i -й показник на j -му об'єкті задається величиною відповідного коефіцієнта. В результаті цього одержуємо матрицю, рядки якої характеризують аспекти конкурентоспроможності об'єкта за m різними показниками.

2) Ранжування оціночних показників за ступенем вагомості. Результатом цього етапу є побудова деякого вектору. У вітчизняній аналітичній практиці вагомість показників прийнято визначати експертним шляхом з урахуванням уявлення про важливість того чи іншого показника саме для оцінювання конкурентоспроможності об'єкта. Експертами можуть бути вибрані фахівці підприємства (директор, заступники директора з виробництва, заступники директора з економіки, комерційні директори, маркетологи), фахівці роздрібно-торгової мережі, основні оптові клієнти.

3) Побудова вектору, що складається з максимальних значень за кожним з m показників. Цей вектор становить додатковий рядок чисел-показників підприємства-еталона.

4) Складання нормалізованої матриці шляхом стандартизації показників вихідної матриці щодо відповідного показника еталонного підприємства за формулою:

$$K'_{ij} = \frac{K_{ij}}{K \max_i}, \quad (1)$$

де K_{ij} – показник вихідної матриці; $K \max_i$ – показник підприємства-еталона.

Слід зазначити, що стандартизація дає змогу уникнути неявного ранжування показників, коли мала варіація окремого показника може вплинути на результати оцінювання [4].

5) Розрахунок балів, отриманих підприємствами за певним оціночним показником шляхом порівняння їх фактичних значень з найкращими в цій сукупності:

$$B_j = K'_{ij} \times B \max_i, \quad (2)$$

де $B \max_i$ – максимально встановлений бал оцінювання окремого показника.

6) Отримання узагальненої бальної оцінки конкурентоспроможності та ранжирування підприємств у порядку зростання інтегрального показника:

$$K_{спрj} = \sum_{i=1}^n B_j \times K_i. \quad (3)$$

Розглянемо застосування цього методу на прикладі оцінки ресурсного потенціалу підприємств

металургійної галузі. Вихідними даними є звітність найкрупніших металургійних підприємств за 2017 рік (табл. 1).

Для характеристики окремих складових частин ресурсного потенціалу металургійних підприємств пропонуємо використовувати такі функціональні блоки та оціночні показники.

1) Маркетинговий потенціал (вагомість чинника становить 0,3):

– коефіцієнт співвідношення товарних одиниць ($K_{\text{сто}}$) – відношення кількості товарних одиниць в асортименті і-го підприємства до кількості товарних одиниць в асортименті в середньому за підприємствами, що діють на цьому ринковому сегменті;

– коефіцієнт оборотності запасів ($O_{\text{зап}}$) – відношення виручки від реалізації до середньої за період вартості матеріальних запасів для кожного підприємства.

2) Виробничий потенціал (вагомість чинника становить 0,2):

– темп росту виручки від реалізації (t_b), розрахований у частках одиниці;

– рентабельність реалізації ($P_{\text{реал}}$) – відношення операційного прибутку до суми виручки від реалізації, розраховане у частках одиниці.

3) Фінансовий потенціал (вагомість чинника становить 0,4):

– рентабельність власного капіталу ($P_{\text{вк}}$) – відношення чистого прибутку до суми власних коштів, розраховане у частках одиниці;

– коефіцієнт автономії ($K_{\text{авт}}$) – відношення суми власних коштів до величини активів.

4) Кадровий потенціал (вагомість чинника становить 0,1):

– продуктивність праці ($\Pi_{\text{пр}}$) – відношення виручки від реалізації до середньооблікової чисельності працівників;

– коефіцієнт сталості кадрового складу ($K_{\text{стал}}$) – відношення кількості працівників, що постійно перебувають у штаті, до середньооблікової чисельності працівників.

Максимальна кількість балів за кожним оцінним відносним показником дорівнює 10. Також експертами було визначено ступінь впливу окремих складових частин потенціалу підприємств на рівень ресурсного потенціалу (вагомість чинників).

Після складання матриці оціночних показників (табл. 2) необхідно виділити найкращі значення за кожним показником і присвоїти їм 10 балів (відповідно до умов завдання). Розрахунок балів, отриманих за показниками підприємств, був виконаний за формулами (1) та (2).

Зважені бали за кожним показником з урахуванням вагомості складових частин потенціалу та інтегральний показник конкурентоспроможності кожного підприємства були розраховані за формулою (3) (табл. 3).

Результати розрахунків, наведені в табл. 3, свідчать про те, що рівень ресурсного потенціалу досліджуваних металургійних підприємств характеризується значними коливаннями навколо його середнього значення.

ПАТ «Запоріжсталь» має найбільш сильну позицію в конкурентній боротьбі за рахунок більш позитивного впливу чинників виробничого (рентабельність реалізації) та фінансового (рентабельність власного капіталу та коефіцієнт автономії) потенціалу порівняно з підприємствами-конкурентами.

Найслабшу позицію має ПАТ «ДМК» (за результатами діяльності у 2017 році) за рахунок негативного впливу чинників виробничого (рентабельність реалізації) та фінансового (коефіцієнт автономії) потенціалу.

Таблиця 1

Основні показники діяльності металургійних підприємств

Показники	Одиниця виміру	Підприємство			
		ПАТ «Запоріжсталь»	ПАТ «ДМК»	ПрАТ «ДМЗ»	ПАТ «ММК»
1. Виручка від реалізації	млн. грн.	33 158,7	15 437,3	15 775,0	56 635,1
2. Операційний прибуток	млн. грн.	7 063,2	-12 544,3	193,1	-743,6
3. Чистий прибуток	млн. грн.	4 690,1	-13 220,9	2 381,7	-828,1
4. Середньооблікова чисельність	осіб	13 998	9 599	4 472	16 285
5. Кількість працівників, що постійно перебувають у штаті	осіб	13 823	9 454	4 400	16 011
6. Власний капітал	млн. грн.	20 185,7	-24 619,4	-3 969,3	23 523,2
7. Товарні запаси	млн. грн.	4 086,1	2 724,9	841,3	6 422,8
8. Середньорічна вартість активів	млн. грн.	35 288,2	20 271,9	4 652,2	57 802,3
9. Темпи зростання виручки від реалізації	%	5,6	9,1	56,6	58,7
10. Кількість товарних одиниць	од.	182	253	136	427
Середня кількість товарних одиниць					250

Таблиця 2

Результати розрахунку оціночних показників ресурсного потенціалу металургійних підприємств

Складові частини ресурсного потенціалу	Підприємство				Найкраще значення
	ПАТ «Запоріж-сталь»	ПАТ «ДМК»	ПрАТ «ДМЗ»	ПАТ «ММК»	
1. Маркетинговий потенціал					
коефіцієнт співвідношення товарних одиниць	0,729	1,014	0,545	1,711	1,711
оборотність запасів	8,115	5,665	18,751	8,818	18,751
2. Виробничий потенціал					
коефіцієнт темпів зростання виручки	0,056	0,091	0,566	0,587	0,587
рентабельність реалізації	0,213	-0,813	0,012	-0,013	0,213
3. Фінансовий потенціал					
рентабельність власного капіталу	0,232	0,537	-0,600	-0,035	0,537
коефіцієнт автономії	0,572	-1,214	-0,853	0,407	0,572
4. Кадровий потенціал					
продуктивність праці	2,369	1,608	3,528	3,478	3,528
коефіцієнт сталості кадрів	0,987	0,985	0,984	0,983	0,987

Таблиця 3

Оцінка ресурсного потенціалу металургійних підприємств

Показники	Бали за оціночними показниками				Вагомість	Зважені бали			
	ПАТ «Запоріж-сталь»	ПАТ «ДМК»	ПрАТ «ДМЗ»	ПАТ «ММК»		ПАТ «Запоріж-сталь»	ПАТ «ДМК»	ПрАТ «ДМЗ»	ПАТ «ММК»
$K_{\text{сто}}$	4,26	5,93	3,19	10,00	0,3	1,28	1,78	0,96	3,00
$O_{\text{зап}}$	4,33	3,02	10,00	4,70	0,3	1,30	0,91	3,00	1,41
$t_{\text{в}}$	0,96	1,56	9,64	10,00	0,2	0,19	0,31	1,93	2,00
$P_{\text{реал}}$	10,00	-38,15	0,57	-0,62	0,2	2,00	-7,63	0,11	-0,12
$P_{\text{СК}}$	4,33	10,00	-11,17	-0,66	0,4	1,73	4,00	-4,47	-0,26
$K_{\text{авт}}$	10,00	-21,23	-14,92	7,11	0,4	4,00	-8,49	-5,97	2,85
$P_{\text{пр}}$	6,72	4,56	10,00	9,86	0,1	0,67	0,46	1,00	0,99
$K_{\text{стал}}$	10,00	9,97	9,96	9,96	0,1	1,00	1,00	1,00	1,00
Показник ресурсного потенціалу						12,17	-7,67	-2,44	10,85

Висновки з проведеного дослідження.

Запропонована методика оцінювання ресурсного потенціалу металургійних підприємств може бути використана підприємствами задля визначення напрямів діяльності, які потребують негайного вжиття заходів щодо їх поліпшення. Перспективами подальших розробок є поглиблений аналіз ефективності ресурсного потенціалу та його впливу на показники роботи підприємств металургійної галузі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Федонін О.С., Рєпіна І.М., Олексюк О.І. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2003. 316 с.
2. Косянчук Т.Ф. та ін. Економічна діагностика : навчальний посібник. Львів : Новий Світ – 2000, 2007. 452 с.
3. Касьянова Н.В. та ін. Потенціал підприємства: формування та використання : підручник. Донецьк : Цифрова типографія, 2012. 257 с.

4. Троян А.В. Проблеми оцінки конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств. *Сталій розвиток економіки*. 2013. № 5 (22). С. 98–107.

REFERENCES:

1. Fedonin O.S., Riepina I.M., Oleksiuk O.I. (2003) *Potentsial pidpriemstva: formuvannia ta otsinka* [Enterprise potential: formation and evaluation]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
2. Kosianchuk T.F. (ed.) (2007) *Ekonomichna diahnozyka* [Economic diagnostics]. Lviv: Novyi Svit – 2000. (in Ukrainian)
3. Kasianova N.V., Solokha D.V., Moreva V.V., Bieliakova O.V., Balakai O.B. (2012) *Potentsial pidpriemstva: formuvannia ta vykorystannia* [Potentsial pidpriemstva: formuvannia ta vykorystannia]. Donetsk: Tsyfrova typhrafiia. (in Ukrainian)
4. Troyan A.V. (2013) *Problemy otsinky konkurentospromozhnosti produktsii vitchyznianykh pidpriemstv* [Assessment problems of domestic enterprises]. *Sustainable economic development*, no. 5 (22), pp. 98–107.